

Százéves a kolozsvári Mátyás király szobor

Az 1896. évi millenniumi évforduló alkalmával a magyarság érdeklődése fokozottan a történelmi múlt felé fordult. Az ezeréves történelem nagy eseményeinek ábrázolására, megörökítésére a korszak neves íróit, festőit, szobrászait kérték fel. Az ekkor született két legjelentősebb képzőművészeti emlékművet Mátyás király kolozsvári és Mária Terézia pozsonyi szobrát a XIX. század magyar szobrászatának legnagyobb mestere *Fadrusz János* (1858–1903) készítette.

A kolozsvári Mátyás király szobor felavatására 1902. október 12-én került sor. Az évforduló kapcsán elevenítsük fel *Fadrusz János* és zseniális alkotásának emlékét.

Fadrusz János 1858. szeptember 2-án Pozsonyban zsellér család gyermekeként született. A rendkívüli fizikai erővel rendelkező ifjú lakatosinas lett, majd később – 1874–1886 között – kitanulta a faragó és porcelánfestő mesterségeket is. Tehetsége korán megmutatkozott, porcelántárgyai már az 1885. évi Országos Kiállításon díjat nyertek.

Katonaéveit Prágában töltötte, ahol – saját bevallása szerint – a Hradcsinban lévő Szent György lovas szobor, Kolozsvári Márton és György 1375-ben készült remekműve igen nagy hatást gyakorolt rá. 1886–1892 között a Bécsi Művészeti Akadémián tanult *Victor Tilgner*, majd *Edmund Hellmer* tanítványaként. Az akadémiai éveket egy mecénás intézmény, a Pozsonyi Takarékpénztár tette lehetővé.¹

Vizsgamunkájának a *Feszület* megmintázását választotta, amelyben drámai erővel ábrázolta a kereszten szenvedő emberi test gyötrelmeit. Művével elnyerte az 1892–1893. évi Országos Képzőművészeti Kiállítás nagydíját. (Később a *Feszület* a művész síremléke lett a Kerepesi temetőben.)

Fadrusz János első nagy megbízatását szülővárosától, Pozsonytól kapta *Mária Terézia márvány lovas szobrának* elkészítésére. Ezen az alkotáson a művész 1892–1897 között dolgozott.

A kincses város lakóinak régi vágya volt, hogy Mátyás királynak, Kolozsvár halhatatlan szülőltjének szobrot emeljen. 1882-ben megalakult a *szoborbizottság* és megkezdődött a *szoboralapra* való országos gyűjtés. A népes szoborbizottságban olyan híres kolozsvári személyiségek szerepeltek, mint *Bartha Miklós*, *Berde Mózes* politikusok, *Brassai Sámuel*, *Ferenczy Zoltán*, *Finaly Henrik*, *Kővári László*, *Szabó Károly* tudós egyetemi tanárok, *Pákey Lajos* építész, *Sándor József* EMKE titkár, *Szász Domokos* református, *Ferencz József* unitárius püspökök stb. Az országos gyűjtés eredményeként a szoboralap fokozatosan gyarapodott. Az adományozók megértették, hogy Kolozsváron, az erdélyi magyar szellemi élet központjában a Mátyás-szobor a magyar múlt és hagyománynak jelképe lesz. A szobor ügyét anyagilag támogatták Magyarország megyéi és városai, egyházak és iskolák, a szellemi élet olyan kiválóságai, mint *Munkácsy Mihály*, *Vastagh György*, gróf *Zichy Jenő* festőművészek, *Hubay Jenő* és *Reményi Ede* hegedűművészek, *Blaha Lujza*, *Jászai Mari*, *Prielle Kornélia* színésznők stb. A magyar kormány két alkalommal 30 000 koronát, *Ferenc József* császár-király 10 000-et adományozott.

1888-ban a szoborbizottság elhatározta *Mátyás király szülőházának* emléktáblával való megjelölését. A *Pákey Lajos* építész tervezte táblát 1889. szeptember 2-án fényes ünnepségek közepette leplezték le. Az esemény szónoka *Jókai Mór* volt, aki felolvasta az ünnepi alkalomra írt ódáját „*Korvin Mátyás királyról*”. A Kolozsvári Nemzeti Színház díszelőadásán mutatta be *Bródy Sándor*: „*Mátyás király Kolozsvárt*” című drámáját.

1893 nyarán kiírták a Mátyás király *szoborpályázatát*, amelyre hét művész: *Bezerédi Gyula*, *Fadrusz János*, *Köllő Miklós*, *Róna József*, *Sovánka István*, *Tóth András* és ifj. *Vastagh György* küldte be tervezetét. A bírálóbizottságban *Albach Géza* polgármester, négy kolozsvári egyetemi tanár, *Pákey Lajos* építész vett részt, a szakmát *Stróbl Alajos* és *Zala György* képviselték.

A kiírt pályázat szerencsésnek mondható, mert a hét pályamű közül nem volt nehéz kiválasztani a várakozásokat minden szempontból kielégítő *Fadrusz*-tervet. *Fadrusz János* valóban zseniálisan ráérezett a kolozsváriak elképzelésére, akiknek szeme előtt a nemzetet védő, az ország határait erős kézzel vigyázó uralkodó alakja lebegett. Eredményt 1894. május 15-én

¹ *Fadrusz János* életére lásd: *Lázár Béla*: *Fadrusz élete és művészete* (Bp., 1924.) című munkáját.

hirdettek: a bizottság egyhangúlag Fadrusz Jánosnak ítélte a 4000 koronás első díjat. A bizottság értékelésében a nyertes pályázatról a következőket írta: „A Mátyás király szobor egy Istentől ihletett szobrász költői álma...”, mely nemcsak Kolozsvár büszkesége lesz, de a magyar képzőművészet fejlődésében is mozzanatos eseményt jelent.”

A kolozsváriak azt szerették volna, ha a szobor elkészül a millenniumra, de Fadrusz János ekkor a pozsonyi Mária Terézia szobron dolgozott, majd megbízták a *zilahi Wesselényi emlékmű* és *Turul-emlék* elkészítésével, ezért a kincses város lakóinak várniuk kellett. A rendelkezésükre álló időt azonban eredményesen kihasználták: a város Főterének arculatát megváltoztatták: a Szent Mihály templom körüli épületeket lebontották, a déli oldalon lévő piac helyett parkot létesítettek. A Státuát – I. Ferenc császár 1817-ben tett látogatásának tiszteletére emelt emlékoszlopot – a Főtér déli oldaláról az Óvárba költöztették. A Szent Mihály templom főbejárata előtt álló barokk díszkaput a Szent Péteri római katolikus templom elé helyezték. 1896. szeptember 30-án – a millenniumi ünnepek keretében – tehát csak a Mátyás-szobor alapkövetételére kerülhetett sor.

A Mátyás-szobor azonban már a leleplezése előtt is nagy sikert aratott, ugyanis a szobor főalakját kiállították az 1900. évi párizsi világkiállításon, ahol aranyéremmel „Grand-Prix”-vel tüntették ki. Ez a nemzetközi siker rendkívüli mértékben fokozta a szobor iránti belföldi érdeklődést.

A Mátyás király szobor leleplezésének országos ünnepére 1902. október 12-én került sor, amelyen az akkori Magyarország szinte minden jelentős személyisége megjelent. A szobrot Ferenc József képviselőként József Ágost főherceg leplezte le. A kormányt Széll Kálmán miniszterelnök, több miniszter és államtitkár képviselte, ünnepi beszédet Hoch János budapesti plébános mondott. Jelen voltak a politikai élet neves személyiségei, mint Apponyi Albert, Bánffy Dezső, a magyar kortárs irodalom nagyságai Jókai Mór, Benedek Elek, Bródy Sándor, Rákosi Viktor és mások. Ekkor adták át a Kolozsvári Tudományegyetem új központi épületét, az Igazságügyi Palotát és ekkor nyitották meg Mátyás király szülőházában az Erdélyi Kárpát Egyesület Múzeumát. A Kolozsvári Nemzeti Színház Mátyás király emlékműsort mutatott be, az ifjúság pedig a város vendégeinek tiszteletére fáklyásmenetet rendezett. Márki Sándor kolozsvári egyetemi tanár szerkesztésében díszkiadású *Mátyás király emlékkönyv* jelent meg.

Ferenc József távolmaradt a szoboravatásról, egyes vélemények szerint azért, mert a szobor talpazatán a legyőzött seregek zászlói között a Habsburgoké is látható. Valószínűbb az a feltételezés, hogy az esemény politikai színezete miatt tartotta magát távol az ünnepségtől. Ebben lehetett is valami igazság, mert az udvart képviselő József Ágost főherceget nagy ellentűntetés fogadta a kolozsvári vasútállomáson.

A Mátyás király szobor azonban rendkívül nagy hatást gyakorolt a jelenlévőkre. Alexander Bernát esztétikus erről a Budapesti Hírlapban a következőket írta: „Döntőnek egy szobor megítélésénél az első benyomást ismerem...Fadrusz műve tegnap fényes sikerrel állta ki a műalkotásnak ezt az első próbáját. Amint a szobor feltűnt, azonnal meghódította a lelkeket... Erős, hangos, közérthető nyelven szól ez a szobor...Amint mond, azonnal megértettük és amit megértettünk azonnal tetszett...Fadrusz a földgölgöt látja s tudja velünk is láttatni.”²

A szakirodalom többször hangsúlyozta, hogy a magyar szobrászatban azóta sem igen akad mester, aki megközelítette volna a Mátyás-szoborban oly csodálatosan megnyilvánuló monumentális erő és eszmeiséget. Tavaszgy Sándor filozófus szerint a szobor valósággal él és beszél, s Mátyásról a legfényesebb magyar királyról talán senki sem mondott többet.³ A Mátyás-szobor méltó helyet foglal el a híres európai lovas szobrok sorában. Sokan hasonlították Verrocchio: „Colleoni” lovas szobrához és nevezték a „magyar Colleoni-szobornak”.⁴ Fadrusz János saját alkotását jelképnek tekintette: „A Mátyás-szoborban Magyarország fénykorát ábrázoltam” – nyilatkozta a leleplezés alkalmával, majd hozzátette: „Nincs több mondanivalóm, beszéljen a szobor.”⁵

² Miklósi Sikes Csaba: Fadrusz János kolozsvári és zilahi működése a korabeli sajtó tükrében. *Ars Hungarica*, 1998. 122. old.

³ Tavaszgy Sándor: Szobor mely él és beszél. Páosztortúz, 1942/11.

⁴ Soós Gyula: Fadrusz János. Bp., 1961. 48. old.

⁵ Gyalui Farkas: A Mátyás király szobor pályázata. Páosztortúz, 1940. 64. old.

Fadrusz János: Mátyás király (tanulmány)

Fadrusz a szobor főalakját *Mátyás királyt* uralkodásának egyik dicsőséges pillanatában ábrázolja, amint harci paripáján ülve a vajdahunyadi vár bástyájáról végigtekint hadai felett. A győztes csatából érkezett király sisakját levette, arcáról fenséges erő, imperátori jellem sugárzik, kidomborodó mellvértje alatt szinte érezni erőteljes mellkasát. A harci mén ura

parancsára megáll, délcegen leszegi fejét, mintha csak sejtené, hogy ki ül a hátán. Mátyás összeszorított térdekkel inkább áll a kengyelben, nyugodt, bizakodó arccal tekint szét a téren.

A talpazat mellett a korszak négy kiemelkedő hadvezére áll. A baloldalt álló első alak *Magyar Balázs*, a király kedvenc hadvezére, erdélyi vajda, majd horvát bán, testét páncél fedi, sisakját levéve felnéz a királyra. A mellette álló vitéz a legendás erejéről híres hadvezér, *Kinizsi Pál*, Bihar és Temes vármegye főispánja, a kenyérmezei csata hőse. Alakját acél sodronyong fedi, fején sisak, bal kezében Csehország zászlaját tartja, szája nyitva, s a tér felé kiált, talán csak annyit, hogy: „Éljen Mátyás király!”.

A jobboldalt a király mellett álló alak *Szapolyai János* nádor, Bécs kapitánya és Ausztria kormányzója, páncél öltözetben, jobbján felemelt kétfejű sasos zászlóval. A jobboldali szélső alak *Báthory István* országbíró, erdélyi vajda és székely ispán, vállára vett köpennyel és széttárt karokkal áll.

A négy hódoló mellékalak személye a leleplezésig ismeretlen maradt. Fadrusz ugyanis sem a pályázatra beküldött minta leírásában, sem máshol nem nevezte meg alakjait. Csak az avatónnepséget követő ebéden kérte fel a művész az öt felköszöntő szónokot, Szádeczky Lajos kolozsvári egyetemi tanár, hogy ismeresse a szobor mellékalakjait. Ekkor tudta meg a nagyközönség a mellékalakok nevét.

Báthory István országbíró szobrának művészettörténeti érdekessége is van: ezt a szobrot ugyanis Fadrusz saját magáról mintázta. „Maga a művész mondta a felavatást követő díszebéden, hogy a saját arcképe és alakja után mintázta s e végből a szoborhoz hasonló állásban, díszruhájában le is fényképezte magát.”⁶

Szerkezetileg a szoborcsoport egyenlő háromszög alakú tömböt alkot. A legkiemelkedőbb pont a felső szög, Mátyás babérboszorús feje, kétoldalt a szélen álló vitézek megdőntött zászlórúdjai alkotják a háromszög oldalszárait. A mellékalakokat kompozíciós szempontból az oszlopos talpazat kapcsolja a főalakhoz. A háttérteret a Szent Mihály templom későgótikus építménye zárja le.⁷ A szobor bátyaszerű talpazatát Fadrusz barátja Pákey Lajos építész tervezte, középen Magyarország címerével és a „Mátyás király” (ma: Mathias Rex”) felirattal.

Az avatást követően József főherceg Fadrusz Jánost a II. osztályú Vaskoronarenddel tüntette ki, Kolozsvár városától díszpolgárságot, az egyetemről tiszteletbeli filozófiai doktori címet kapott. (Magyarországon ez volt az első eset, hogy a szépművészetek egyik művelője díszdoktor lett.) Fadrusz munkatársai is elismerésben részesültek: Pákey Lajos építész Ferenc József lovagrend keresztjével, Márki Sándor egyetemi tanárt Legfelső elismeréssel tüntették ki.

Az első világháborút követő impériumváltás után a határokon túl maradt Fadrusz-szobrokra szomorú sors várt: a pozsonyi Mária Terézia-szobrot felrobbantották, a zilahi Weselényi-szobrot eltávolították, talpazatát összetörték (csak a bécsi döntés után került vissza a helyére), a zilahi Turul-emléket beolvasztották.⁸

A kolozsvári Mátyás-szobor megúszta a magyar címer és felirat leverésével, román feliratozással, pedig a hatalom az elköltöztetését, elpusztítását többször is terbe vette. Az utóbbi időben a szobor folyamatosan céltáblája lett a magyarellenes megnyilvánulásoknak: a szoborra felkapaszzkodók többször megcsonkították, a talpazatot falfirkak borították el, a régi virágágyások helyén gödrök, szemét éktelenkedik. Ha már a szobrot nem teheték tönkre, a körülötte lévő parkosított teret rúttították el nagy régészeti árkokat ásva, római emlékek után kutatva.

Kolozsvár művészeti emlékeit féltő lakosság és az odalátogatók azonban abban reménykednek, hogy Kelet-Közép-Európa egyik legszebb tere és a Mátyás király szobor átvészeli a rombolási indulatokat és megmarad olyannak, amilyennek az elődök megalkották.

Sebestyén Kálmán

⁶ *Sebestyén Kálmán: A szobor és alkotója. Igazság, 1973. IV. 28.*

⁷ *Soós Gyula: i. m. 48. old.*

⁸ *Miklósi Sikes Csaba: i. m. 123–124. old.*